

OSNOVNA ŠOLA JURIJA VEGE MORAVČE

MORAVŠKI »HAJK«

Avtorji: Manca Urankar, Greta Kočar, Lucija Urbanija, Zala Merela, Blažka Mencinger, Monika Vrhovec, Patricija Koren, Nika Gorta, Katarina Sušnik, Katja Nemeč, Lovro Levačič, Lara Hren, Gašper Mihelčič, Isabela Božjak

Mentorici: Alenka Tominšek, prof. slovenskega jezika; Irena Malovrh, univ. dipl. ing. tekst. tehn., učiteljica OPB

Moravče, šol. leto 2016/17

Moravški »hajk«

ZAHVALA

Pri nastanku pričujočega dela so nam s svojim delom, pripravljenostjo in požrtvovalnostjo pomagali mnogi sodelavci iz domačega kraja. Brez njih nam ne bi uspelo. Vzeli so si čas za nas, nam prisluhnilo in podelili z nami svoje znanje, vedenje, razmišljanja in življenjske izkušnje. Občini, kjer so doma tako pridni ljudje, se za gospodarski razvoj in razvoj turizma ni treba bati. Naj se jim na tem mestu zahvalimo. Našteli jih bomo po vrstnem redu, kot smo jih obiskali, čeprav je prispevek vsakega enkratno in nenadomestljivo.

Danica Jančar, Nuška Lebar in Sebastijan Kovačič iz Turističnega društva Moravče, Miro in Vida Pirc s kmetije pr Pirc, Vinko Avbelj in Miroslav Nemeč z Javoršice, Zdravko Bratuš iz Drtije, Iztok Urbanija iz Tuštanja, Lojze Pirc in Mira Pirc z Gore pri Pečah, Uroš Avbelj iz Češnjic ter še mnogi drugi domačini. Vsi so nam z veseljem prisluhnilo in nam pomagali po svojih najboljših močeh ter nas spodbudili za naše delo tudi v prihodnosti.

Srečanje z vsakim posameznikom je bilo za nas poučno in nam je odstrlo še eno posebnost in lepoto domače doline, v kateri vidimo veliko raznolikih možnosti za celosten razvoj podeželske skupnosti.

Za podporo in spodbudo se zahvaljujemo tudi ravnateljici OŠ Jurija Vege ge. Nuški Pohlin Schwarzbartl.

Moravški »hajk«

Vsebina

ZAHVALA	2
POVZETEK	4
OKVIRNI PROGRAM	5
1. Potek dela	7
2. Začetek poti	8
a) Lovska kočarja	8
b) Žvižgač na Rudniku	9
c) Hribce	9
Opis poti	9
Opis gore	9
Notranja zgradba cerkve	10
Usoda izgubljene roke (Hribce)	10
d) Majcetov mlin	11
e) Kozolec na Javoršici	12
f) Ribniki v Moravčah	20
g) Cerkev svetega Valentina na Limbarski gori	22
Princesa Lilija še vedno prisotna na Limbarski Gori	23
h) Kmetija pr' Pirc	23
i) Cerkev Sv. Florjana	25
Stojnica :	27
Zaključek	27
Literatura	28

Moravški »hajk«

POVZETEK

Z letošnjo dejavnostjo v okviru turistične raziskovalne naloge smo se učenci 8. in 9. razredov seznanili o zanimivih točkah naravne in kulturne dediščine v Moravški dolini. S fotografijami, zapisi in raznimi legendami smo obogatili vedenje in ga predstavljamo kot tri dnevni izlet za mlade pohodnike v naravi.

Z našo turistično prireditvijo, poimenovano Moravški « hajk«, bomo peš prepotovali precejšen del Moravske doline. Ogled bomo opravili v celoti peš, z nahrbtniki, kjer bomo imeli spravljene osnovne stvari. Tudi spali bomo v ekoloških prenočiščih, pod kozolci z uporabo sanitarij in tušev. Prehrano imamo organizirano na ekoloških kmetijah in v gostilni na Limbarski gori ter na Planinskem domu Ušte.

Povzpeli se bomo na Limbarsko goro in na Goro pri Pečah. Podrobneje si bomo ogledali in poučili o treh zanimivih, majhnih in starih cerkvah, dveh mlinih in dveh romantičnih ribnikih. Sodelovali bomo tudi pri kmečkih opravilih. Spoznali bomo kmečko orodje pod kozolcem na Javoršici in se naučili veliko novega ob ogledu muzeja vojaške opreme v Drtiji. Spoznali bomo tudi delovanje in različne proizvode turistične kmetije. Na pravih krajih pa bomo realnost pustili ob strani ter bomo rajši poslušali legende. Med potjo se bomo lahko pogovarjali in zraven ogledovali neokrnjeno naravo Moravske doline ter si s tem krajšali čas. Zvečer bomo prav tako imeli čas za pogovor in igre oziroma prosti čas. Pravi taborniški duh pa bomo lahko okusili tudi ob večernem sedenju in ogledovanju zvezd ob tabornem ognju.

Kot vodniki-turistični animatorji se bodo preizkusili kar avtorji naloge, ki jih tako delo veseli. Program je primeren za skupine (9 do 15) mladih (14 do 19 let). Ceno našega turističnega proizvoda smo ocenili na 75 evrov.

Na posameznih točkah našega programa bodo animatorji zastavili nalogo, ki jo bodo morali udeleženci rešiti ter si tako pridobili posamezne koščke sestavljenke, ki skupaj tvorijo celoto. Vrstni red obiskov posameznih točk prav za prav ni pomemben in ga lahko spremenimo in prilagodimo potrebam in željam skupine, važno je le, da na koncu obiščemo vse točke.

Da si bomo zagotovili boljšo prisotnost, bomo izdelali tudi facebook stran, kjer bomo predstavili našo ponudbo na sodoben način.

Spoznavanje Moravske doline smo strnili v igro Moravški »hajk« po zgledu igre Človek, ne jezi se, ki jo na koncu programa dobi vsak udeleženec.

Ugotovili smo, da lahko preživimo tri dni brez pretirane uporabe elektronskih naprav, da si lahko veliko ogledamo peš, da je osnovno poznavanje domačega okolja in šele z zavedanjem domačih lepot smo lahko dober turist v nekem drugem kraju. Med skupnim delom smo se med seboj spoznali na popolnoma nov in drugačen način, kot se poznamo iz šolskih dejavnosti, pa tudi domača občina nam še vedno nudi zanimive in neraziskane koticke, ki jih še ne poznamo.

Moravški »hajk«

Upoštevali smo pravila trajnostnega turizma: predhodno smo pridobili čim več informacij, se pozanimali pri znancih, sorodnikih, sosedih, članih društev, ekoloških kmetih, da smo čim bolje spoznali lokalno kulturo, znamenitosti in posebnosti. Vse, kar smo videli in želeli vključiti v naš produkt, smo fotografirali. Nismo trgali rastlin, nismo motili živali, količino odpadkov smo zmanjšali na najmanjšo možno mero, prenočevali smo pod urejenim kozolcem, z uporabo sanitarij in tušev. Uživali smo lokalno in ekološko pridelano domačo hrano, pripravljeno na tradicionalen način. Pot smo opravili peš ter s tem prispevali k zmanjšanju avtomobilskih izpuhov in zmanjšanju ogljičnega odtisa.

Zadali pa smo si tudi cilj. Radi bi pripravili mlade, da za kratek čas odložijo in pozabijo na svoje telefone, televizorje, računalnike in druge pripomočke, zaradi katerih so rajši notri, namesto, da bi se odpravili ven, na sprehod. Upamo, da jih bo program dovolj navdušil, da se bodo odločili sodelovati. Tako bi spoznali nove vrstnike, stkali nova prijateljstva ter prehodili in spoznali kar lep kos Moravske doline.

OKVIRNI PROGRAM

1. DAN:

1. Začetek; zbor pri **lovski koči** v Moravčah, razložitev pravil moravskega hajka, dobijo načrt programa in zemljevid.
2. **Rudnik** – odidejo do ribnika, kjer poslušajo legendo in zraven opazujejo račke ter si malo odpočijejo.
3. Pot nadaljujejo po makadamski poti do **cerkve na Hribcah**. Tam si privoščijo malico, se odžejajo in poslušajo legendo ter zgodovino cerkve na Hribcah.

_____MALICA☺_____

4. Hodijo do **Majcetovega mlina** - ogledajo si mlin.

5. Odpravijo se naprej do delujočega **mlina** (povemo nekaj o tem mlinu) ki je zanimiv ostanek nekdanjega delujočega mlina. Poslušajo razlago.

_____KOSILO☺_____

6. Odprava na Javoršico in ogled kozolca - tam si najdejo primeren prostor za prenočitev.

_____VEČERJA☺_____

Moravški »hajk«

7. Po večerji imajo večerne dejavnosti.

2.DAN:

1. Zjutraj vstanejo, potem si sami pripravijo zajtrk iz živil, ki jih imajo v nahrbtnikih (živila bi lahko zbrali na bližnjih kmetijah). Pospravijo šotore in se pripravijo za nadaljevanje poti.

3. Čez travnik, po bližnjici se odpravijo proti **Drtiji**, natančneje do **vojaškega muzeja**.

MALICA☺

---

4. Čez makadamsko pot ob Drtiščici pridejo do Moravških, **Zaloških ribnikov**. Tam poslušajo razlago o ribnikih in ribah v njem. Lahko se tudi sprehodijo in si pblize ogledajo naravo.

5. Odidejo nazaj do makadamske poti ob Drtiščici, vendar tokrat zavijejo desno, proti Serjučam. Od tam nadaljujejo pot proti **Limbarski gori**. Ko prispejo na vrh, se lahko okrepčajo v bližnji gostilni. Potem poslušajo limbarske legende in zgodovino cerkve. Poslušajo sede na travi. Imajo tudi daljši postanek.

KOSILO☺

---

6. Odpravijo se na dolgo pot do **Gore pri Pečah**, do **kmetije pr' Pirc**, vendar si je še ne ogledajo. Pridejo do travnika pod kmetijo (ne bodo vedeli, da je tam kmetija, ker se je še ne vidi). Na travniku si postavijo šotore in si skuhajo večerjo pod kozolcem.

VEČERJA☺

---

7. Po večerji imajo prosti čas. Postavijo si taborni ogenj in se zabavajo, pogovarjajo po svoje. Zraven še pečejo penice (te jim prinesejo organizatorji kot presenečenje po naporni poti). Ob enajstih se piska tišina - morajo spati, da se odpočijejo za naslednji dan.

3.DAN

1. Zjutraj pospravijo šotore in se napotijo do **kmetije pr' Pirc**. Tam si ogledajo kmetijo in se nahranijo ob degustaciji.

2. Potem nadaljujejo pot po asfaltni cesti mimo zelo stare hiše. Tam zavijejo desno in hodijo naprej do prvih hiš. Nato pridejo do cerkve kjer lahko malo popijejo in izvedo nekaj o **cerkvi Sv.Florjana**.

3. Napotijo se naprej po hribu do travnika kjer imajo piknik.

MALICA☺

Moravški »hajk«

4. Odidejo na **Planinski dom**, kjer imajo kosilo.
5. Zahvala in majhna pozornost udeležencem.
6. Avtobus jih pride iskat na Planinski dom.

1. Potek dela

Turističnega programa vodenja smo se lotili učenci 8. in 9. razredov v sodelovanju z mentoricama. Ena organizira in vodi tudi poletne aktivne počitnice, ki so vsako jesen predstavljene na šoli s pregledno razstavo..

Učiteljici sta nas je pri pouku seznanili z natečajem festivala Turizmu pomaga lastna glava. Ker smo se z delovanjem Turističnega društva Moravče in Društva rokodelcev Moravske doline že srečali v šoli in na različnih prireditvah, nam je ponujeni naslov predstavljal pravi izziv.

Na prvem sestanku smo se seznanili z že opravljenimi poletnimi aktivnostmi in turističnimi nalogami preteklih let, ki so bile zelo zanimive in so navdušile tudi strokovno komisijo. Naravne in kulturne zanimivosti Moravske doline smo poznali že iz šolskih in družinskih obiskov, zato so se ob delu rojevale vedno nove ideje in pobude za odkrivanje dejavnosti in značilnosti kraja. Ob delu smo se sošolci še bolj spoznali in povezali.

Posebnosti kraja smo ob pogovorih, obiskih in dejavnostih zagledali na nov način. Pregledovali smo različne vire, od pisnih do elektronskih pa tudi ustnih in z njimi bogatili svoja spoznanja. Na podlagi novih znanj pa smo načrtovali delo na terenu. Obiskali smo posamezne točke, kjer so nas gostoljubno sprejeli, potrpežljivo odgovarjali na naša vprašanja in nam nudili vso podporo pri našem delu.

Dejavnosti in kraje smo si razdelili, raziskali in opisali. Predstavniki društev so nas opremili tudi z obilico gradiva in predstavitevnih zloženek ter načrti za prihodnost.

Oglede smo opravili v času jesenskih in novoletnih počitnic in ob sobotah dopoldne ter popoldne. Posamezne zaključene celote smo opremili s slikami, ki smo jih posneli na terenu in delo pod vodstvom mentoric povezali v celoto.

Fotografije smo snemali na vsakem koraku, zato je arhiviranega veliko slikovnega gradiva, ki je le delno vključeno v pričujoče raziskovalno poročilo.

Moravški »hajk«

2. Začetek poti

a) Lovska koča

Koča Lovskega društva Moravče se nahaja v neposredni bližini centra Moravč. Obiskuje ga veliko starejših in mladih članov, saj ima društvo Moravč že 70-letno tradicijo. Lovišča moravske družine obsegajo 5700 ha. V moravški zeleni bratovščini je okoli 50 lovcev. Zabeležili so 170 srnjadi, 150 zajcev, 100 fazanov, 120 jerebic, 8 divjih prašičev, 2 divja petelina. Skrbijo za pomoč živalim pozimi, ko primanjkuje hrane, ter po potrebi, če kmetom povzročajo škodo, odstrelijo določeno žival.

Dom je priljubljen tudi kot prostor za različna praznovanja, lahko ga najamete tudi čez noč.

Pred vhom goste pričakajo naše animatorke, Patricija, Greta in Manca z dobrodošlico, domačim jabolčnim sokom in piškoti ter jih seznanijo z značilnostmi našega turističnega dogodka.

Slika 1 Koča Lovskega društva Moravče

Nato se skupaj odpravijo proti Rudniku. Po poti skozi starotrško jedro jih opozori na stavbne znamenitosti (cerkev sv. Martina, Občinska stavba, Detelova hiša, spomeniki in pomniki...) ter jih po prijetni makadamski potki pripeljejo do Rudnika. Rudnik je majhna vasica, z malo hišami. Vendar ima lepo naravo. Prav tako v gozdu in na travnikih, ki jo obdajajo lahko vidimo zajčke, srne pa tudi lisice.

Tu izvejo zanimivosti, povezane s krajevnim imenom RUDNIK. Naselbina je dobila ime po rudniku, ki so ga izkoriščali v 19. stoletju, tam so namreč našli izdatno nahajališče premoga, bogatega s fosilnimi ribami in školjkami, kar priča na razgibano geološko zgodovino.

Moravški »hajk«

Spoznajo tudi staro legendo, ki je povezana z Rudnikom in jo domačini radi pripovedujejo obiskovalcem.

b) Žvižgač na Rudniku

Živel je gospod, ki si je vsako minuto, cele dneve in noči žvižgal. Zaradi njegovega početja je vsem sosedom hodil po živcih. V tistih časih so bili vaščani še zelo vraževerni. Rekli so mu, da če ne bo nehal žvižgati, bo nadenj prišel hudič. Gospod se je tem govoricam le posmehoval in jim ni verjel. Nekega večera je prišel domov v svojo hišo in si za trenutek nehal požvižgavati. Veter je začel zavijati, drevesa so začela ječati in šiba je udarila po njegovem oknu. Ves radoveden je šel pogledat, kaj se dogaja z njegovim počenim oknom. Nato pa zagleda roko, ki ga je hitro oplazila po obrazu. Bil je prepričan, da ga je oplazila hudičeva roka in od takrat naprej ni nikoli več žvižgal.

Sredi vasi stoji majhen ribnik, po katerem plavajo race. Hiše so moderne in so nastale kot posledica priseljevanja mladih ljudi ali pa so starejše, kjer živi ostanek starega prebivalstva.

In že jih v bližini ribnika čaka prva naloga. Po navodilih v turističnem vodniku morajo poiskati prvi del sestavljanke.

Naselje Rudnik je majhno, a nadvse zanimivo. Poznajo ga prebivalci Moravske doline, ki radi odidejo na sprehod čez naselje do ribnika, kjer opazujejo race. Mnogi pa nadaljujejo izlet proti cerkvi na Hribcah. Do nje pridemo po strmi makadamski poti skozi gozd.

c) Hribce

Opis poti

Od cerkve se vrnemo do glavne ceste, nato pa v križišču nadaljujemo desno na cesto. Pot naprej nas vodi še mimo nekaj hiš. Cesta pa se spusti v manjšo dolinico, kjer prečkamo potok Rudniška Rača. Za bližnjim lesenim križem prispemo na manjše križišče, kjer pot nadaljujemo naravnost po bolj strmi cesti, ki se vzpne skozi gozd. Ko se gozd z leve strani konča, je cesta bolj položna. Pripelje nas do cerkvice Žalostne Matere Božje, ki se nahaja na vzpetini Hribc.

Opis gore

Hribce so manjše vzpetine jugozahodno od Moravč ter severovzhodno od grada Tuštanj. Na vrhu stoji cerkev Žalostne Matere Božje. Od cerkve oz. bližnjega travnika, pa se nam ob lepem vremenu odpre razgled na najvišje vrhove Kamniško Savinjskih Alp.

Moravški »hajk«

Notranja zgradba cerkve

Temeljni kamen za cerkev v Hribcah so postavili 22. aprila 1906.

Načrte je izdelal msgr. Josip Dostal. Do zime je bila stavba pod streho. Ivan Pengov iz Ljubljane je izdelal oltar in prenovil kip Žalostne Marije. Akademski slikar Izidor Mole je naslikal 4 oljne slike na platno. Pritrjene so na podstavku in se lepo skladajo tudi z novimi freskami. Na oltarju je naslikanih sedem Marijinih žalosti. Vsako leto je tam slovesna maša 15. avgusta, na praznik Marijinega vnebovzvetja, po želji pa je lahko tam tudi poroka. Cerkev je bila v celoti obnovljena pred dvema letoma. .

Slika 1 Cerkev Žalostne matere Božje na Hribcah

Skupaj z animatorkami udeleženci posedejo na pripravljene klopi, si privoščijo kak prigrizek iz popotne torbe in prisluhnejo bogati ljudski zgodovini legend, ki kroži od ust do ust.

Usoda izgubljene roke (Hribce)

Pred davnimi časi, ko so ljudje še umirali zaradi najhujših bolezni, je živela ženska. Živela je povsem običajno življenje. Vendar kot vsako bitje na tem svetu, je tudi ona dočakala svoj konec. Kot vsakega normalnega vaščana so tudi njo nameravali pokopati. Na poti do mrliške vežice, ki je vodila mimo jezera na Hribcah, pa se je zgodila nesreča. Fantje, ki so jo nesli, niso bili dovolj pazljivi. Eden od njih se je spotaknil in ženska jim je padla v jezero. Potegnili so jo ven, vendar ji je roka ostala v vodi. Pokopali so jo brez roke. Zaradi nejevolje ženska ob polnoči straši mimoidoče ljudi.

Ker je to legenda, mnogi ne verjamejo tej zgodbi. Vsi pa jo poznajo. Na Hribcah je bila v cerkvi maša. Udeležili so se je tudi vaški fantje. Prijatelji so ostali na Hribcah še dolgo po maši. Zabavali so se in se hkrati zavedali, da se ura približuje polnoči. Počasi so odhajali domov, dokler ni ostal samo še eden. Odločil se je, da bo ostal in preveril verjetnost legende. Ura je

Moravški »hajk«

odbila polnoč in bila je popolna tema. Nenadoma je začutil mraz in postalo ga je strah. Spreletela ga je zla slutnja in odločil se je, da bo vseeno odšel domov. Toda bilo je prepozno. Ko se je obrnil in naredil nekaj korakov je zagledal strašen obraz in roko, ki ga je začela grabiti. Hotel je zbežati, vendar ga udi niso ubogali. Na obrazu mu je ostal smrtni krik, ko je umrl. Prijatelji so ga našli in nikoli več ni nihče napravil iste usodne napake.

Po predahu se odpravimo do Majcetovega mlina, ki so ga imeli v lasti graščaki gradu Tuštanj, ki je edini še ohranjen v Moravški dolini.

d) Majcetov mlin

Enonadstropni zidani mlin pod Krašcami so postavili Tuštanjski gospodje, ko so zaradi velike oddaljenosti in denarne stiske morali oddati Rožeški ali sedanji Lukov mlin. Kljub drugačnim načrtom Majcetov mlin že v 18. stoletju ni več pripadal Tuštanjski graščini, ampak ji je bil le podložen. Da bi nadoknadili izgubljeno dejavnost, so postavil na vzhodni strani pod gradom mlin in žago. Obe napravi sta do konca delovanja pripadali gradu. Mlin je imel tri vodna kolesa z lopaticami, od tega sta dve kolesi poganjali kamna za belo in črno moko, eno po pet ali šest stop. Vodnega padca je bilo 1,5 m. V njem so prebivalci gradu mleli žito za svoje potrebe. Mlin je obratoval vse do leta 1915, ko so se vanj naselili primorski begunci, ki so se pribežali pred uničenjem 1. sv. vojne. Ti so mlin tako poškodovali, da ga niso več obnovili. Stavba je stala do leta 1927.

Po ustnem izročilu je mlin dvakrat pogorel, vendar so ga vedno obnovili. Prvotno je imel tri vodna kolesa z lopaticami ter šest stop. Nekdanji lastnik Peter Cerar je leta 1936 odstranil vsa tri vodna kolesa in namesto njih postavil eno večje kolo, s premerom treh metrov in s šestdeset centimetrov širokimi lopaticami. Ker je vode v sušnih obdobjih primanjkovalo, je vgradil v strugo še eno manjše kolo. Mlin so opustili leta 1962.

Ogledamo si zanimive zgodovinske ostanke ter se odpravimo na Javoršico, kjer je muzej kmečkega orodja in opravil na prostem. Vse skupaj je shranjeno pod ogromnim kozolcem, poleg pa je tudi možnost prenočevanja, ki jo bomo vsi skupaj po zanimivosti polnem dnevu z veseljem izkoristili.

Moravški »hajk«

e) Kozolec na Javoršici

Lastnik Miroslav Nemeč pripoveduje, da je kozolec začel graditi leta 2002, staro kmečko orodje pa je zbiral že prej. Zbiral je za dušo, zaradi veselja in da bi ohranjal stare običaje in kmečka orodja.

Slika 2 Nemčev kozolec na Javoršici

V njegovi zbirki se tako nahajajo :

- voz za prevažanje krompirja
- kosilnica
- stiskalnica ali preša
- mlin za sadje
- plug
- šrotar
- sani
- kolovrat
- skrinja
- ter mnogo drobnih predmetov

Moravški »hajk«

Slika 3 Voz za krompir

Če je bil voz lep in čist, se je uporabljal za prevažanje krompirja. Voz na sliki je star, saj je še iz lesa in je pleten. Vozili so jih s pomočjo konjev, še pogosteje krav.

Slika 4 Kosilnica

Ta kosilnica je malce novejša, saj je že iz železa. Uporabljala se je za košenje trave. V sprednji del so bili vpreženi konji, zato ji pravimo tudi konjska kosilnica. Osrednji del je namenjen košenju trave, zadnji del pa mešanju.

Moravški »hajk«

Slika 5 Stiskalnica za sadje

Stiskalnica ali po domače »preša« se je uporabljajo za delanje mošta (sok grozdja). Prva in najnovejša je stara okoli 30 let. Druga in s tem tudi malce starejša je stara okoli 40 let. Tretja, ki pa je najstarejša pa je stara okoli 100 let.

Slika 6 Mlin za sadje

Moravški »hajk«

Slika 7 Še en mlin za sadje

Po navadi so bili leseni. Tale je star okoli 30 let. V njega so dali sadje, nato so zavrteli kolo in zobniki so mleli sadje, ki so ga nato prestavili v stiskalnico in stisnili sok (tolkovec).

Slika 8 Plug

Danes to počnemo vse strojno, včasih pa so zato uporabljali stare lesene ali pa novejšje železne pluge. V njih so vpregli konje ali pa krave.

Moravški »hajk«

Slika 9 Še en plug

Slika 10 Novejši plug, v celoti kovinski

Po domače šrotar se je uporabljal za mletje koruze. Poznali so lesene, ki so bili starejši in pa seveda železne. Na sliki je malo novejši, star je okoli 50 let.

Moravški »hajk«

Slika 11 Šrotar

Slika 12 Sani

Ko še niso poznali avtov in drugih prevoznih sredstev, so pozimi uporabljali sani. Tako so prihajale iz enega konca do drugega in tako so tudi prevažali drva. Po navadi so bili vpreženi konji.

Moravški »hajk«

Kolovrat so uporabljali za predenje niti. Predilec je z roko poganjal kolo, vrtelo se je pa le vreteno, ki je vrtelo vlakna in iz njih predlo nit. Sedaj to vse počnejo strojno.

Slika 13 Kolovrat

Slika 14 Skrinja za oblačila

Moravški »hajk«

Te skrinje so se uporabljale za shranjevanje oblek. Po navadi so bile velike in pa lepo okrašene.

Prijazno nas sprejme tudi hišni gospodar, ki nam z velikim zanosom pove zgodbo vsakega posameznega predmeta, ki tako pred našimi očmi prav zares oživi. Še dobro, da so še tako zavzeti posamezniki, ki ohranjajo narodno blago, da ne potone vse skupaj v pozabo.

Na sosednji kmetiji smo dogovorjeni z gospodarjem Vinkom Avbelj, da nam pripravi večerjo in v kozolcu prenočimo.

Po večerji in še mnogih zgodbah iz ust domačega gospodarja, se povzpemo na zgornji del kozolca, kjer imajo urejena ležišča.

Po jutranji telovadbi in okusnem zajtrku se animatorji zamenjajo. Z gosti so sedaj Gašper, Monika in Nika. Skupaj se spustimo v dolino in se odpravimo v Drtijo, kjer je v zadnjih letih domačin Zdravko Bratun osnoval muzej vojaške opreme, ki ga je poimenoval Malo cesarstvo. Je navdušen zbiralec orožja in udeleženec osamosvojitvene vojne za Slovenijo 1991. Vojna za Slovenijo je v njem pustila močan pečat in ga navdušila za zbirateljstvo orožja in ohranitev spomina na ta veliki slovenski dogodek. Z zbirateljstvom se je začel ukvarjati leta 1991, po vojni za Slovenijo. Pričel je z zbiranjem orožja, ki se je uporabljalo za omenjen dogodek, nato pa je svojo zbirko razširil še na dogodke v daljni preteklosti. Njegova zbirka se ne dotika zgolj orožja, ampak tudi drugih pripomočkov vojakov. V zadnjih nekaj letih se je odločil, da svoj hobi pokaže tudi ostalim in si je uredil prostor pri sebi doma v Drtiji pri Moravčah, kjer je njegovo zbirateljstvo na voljo tudi za ogled.

Slika 15 Čelada slovenskih vojakov iz osamosvojitvene vojne

Moravški »hajk«

Čez makadamsko pot ob Drtijiščici pridejo do Moravških, Zaloških ribnikov. Tam poslušajo razlago o ribnikih in ribah v njem. Lahko se tudi sprehodijo in si поблиžje ogledajo naravo.

f) Ribniki v Moravčah

Slika 15 in 16 Ribnik II. In I. v Zalogu

Slika 17 in 18 Ribnik III. V Zalogu

in pogled iz zraka

V Zalogu pri Moravčah se nahajajo trije ribniki. Ob ribnikih na desni strani lahko opazimo makadamsko sprehajalno pot, na levi pa gozd. Pozimi se na ribnikih domačini drsajo, poleti se sprehajajo ob živobarvni naravi. Od pomladi do jeseni ribiči lovijo ribe ali se udeležujejo raznih ribiških tekmovanj. Med prvim in drugim ribnikom stoji lesena ribiška koča, zraven prvega ribnika pa se nahaja taborniška koča. Na nekaj let določen ribnik tudi spraznijo, da ga očistijo. Včasih so se domačini v očiščeni vodi, ko notri še ni bilo živali, tudi kopali. V današnjih časih, pa ga samo spraznijo. V vodi prebivajo različne vrste živali. Vendar prevladujejo ribe. Je priljubljena izletniška točka vrčevskih in osnovnošolskih otrok, ki spomladi spoznavajo žabji mrest, paglavce, vodne drsalce in vodne rastline.

Moravški »hajk«

V ribnikih najdemo naslednje vrste rib: krapa, linja, soma in smuča. Pri ribniku nas pričaka ribič Uroš Avbelj, ki nam predstavi osnovno opremo ribičev in pokaže različen vabe ter načine muharjenja.

Slika 19 Krap

Slika 20 Linj

Slika 21 Som

Moravški »hajk«

Vrnejo se nazaj do makadamske poti ob Drtijiščici, vendar tokrat zavijejo desno, proti Serjučam. Od tam nadaljujejo pot proti Limbarski gori. Na Limbarski gori imamo dogovorjeno kosilo v gostilni Urankar.

Slika 22 Gostišče Urankar na Limbarski Gori, levo zvonik cerkve, ki stoji ločeno od cerkvene stavbe

Animatorji so poskrbeli tudi za ključ cerkve sv. Vanetina na Limbarski Gori, tako si jo lahko v miru ogledamo. Predlani so bile obnovljene freske in 14 slik križevega pota. Posvečena je svetemu Valentinu, ki ima po ljudskem verovanju ključče od korenin. Pred stoletji je tam stal tudi Limbarski grad, o čemer pričajo še nekateri ostanki in legende.

g) Cerkev svetega Valentina na Limbarski gori

Cerkev sv. Valentina je bila zgrajena v 1. polovici 18. stoletja, ker pa je zaslovela kot romarska cerkev je kmalu postala premajhna. Cerkev je ponovno zgradil in povečal arhitekt Andrej Maček. V notranjosti cerkve lahko opazimo slike križevega pota, ki so jih v letu 2015 prenovili. Kot vsaka cerkev ima tudi ta veličasten oltar, ki je lesen, izdelan pa je bil okoli leta 1800. Baročni kipi v ozadju so visoki 180 cm. V tronu je Sv. Valentin z angeli, ob njem sta kipa Sv. Jožefa in Sv. Janeza Nepomuka, zunaj stebrov pa Sv. Florijana in Sv. Donata. V atiki je Bog oče z angeli in zemeljsko oblo. Ob tabernaklju sta dva angela, visoka 100 cm. Oltar je v 19. stoletju predelal domačin Andrej Rovšek. Poslikan pa je tudi strop cerkve, ki doda občutek baroka. Ima še štiri stranske oltarje, ki so zgrajeni iz črnega marmorja in okrašeni s slikam in cvetjem. Orgle pa so postavljene nasproti oltarja, na koru. Te je plačal župnik in dekan v Moravčah Andrej Jeras. Ko nekaj časa opazujemo notranjost cerkve vidimo, da v zadnjem delu ni oken, tako kot tudi ne v sredini. Vsa svetloba izključno prihaja iz zgornjih oken, ki cel dan osvetljujejo cerkev. Po zunanosti jo takoj prepoznamo, ker je zelo preprostega videza, ob vhodu stojijo štirje kamniti stebri, do katerih vodijo ozke stopnice. Zvonik/stolp je ločen od cerkve.

Kot smo zasledili nosi cerkev ime po sv. Valentinu o katerem vemo zelo malo. Gotovo je le to, da je bil mučenec v času zadnjih preganjanj v Rimskem cesarstvu. Staro izročilo tudi pravi, da

Moravški »hajk«

je bil duhovnik. Zato ga upodabljajo v mašnem plašču s palmovo vejo v roki in božjastnim dečkom ob vznožju. Cerkev posvečena njemu je stala že v 4. stoletju pri Milvijskem mostu pred Rimom. Tam so zdaj le razvaline. Romarji pa še lahko obišejo njegov grob v cerkvi sv. Praksede blizu bazilike Marije Snežne.

Čas izdelave prve cerkve bi lahko povezali z gradnjo gradu, vendar o tem ni nobenih trdnih podatkov.

Slika 23 Glavni oltar v cerkvi sv. Valentina

Slika 24 Cerkev sv. Valentina

Prisluhnejo tudi legendi o princesi Liliji.

Princesa Lilija še vedno prisotna na Limbarski Gori

Okoli 17. stoletja je na limbarski gori v gradu Limbar živela kraljeva družina. Imela je hčerko Lilijo, ki je že kot mladenka umrla. Ko so jo pokopali, so na njen grob položili šopek lilij. Od takrat naprej je ta grob vedno krasil šopek. Nekega dne pa so namesto šopka grob začele krasiti pajčevine, suha prst in listje. Njena družina je umrla. Vendar princesa Lilija ni hotela ostati pozabljena. Svojo navzočnost je pokazala s številnimi lilijami, ki so zaznamovale Limbarsko goro. Tudi zdaj jih lahko opazimo in občutimo Lilijino prisotnost.

Po kosilu, počitku in ogledu Limbarske gore in njenih zanimivosti, se odpravijo na pot do Gore pri Pečah, kjer jih sprejmejo domači s kmetije pr' Pirc.

h) Kmetija pr' Pirc

Južno od geometričnega središča Slovenije se nahaja ekološka kmetija Pr' Pirc. Na sedem in pol hektarjih obdelovalne površine se ukvarjajo predvsem z rejo krav, skrbijo za svoj sadovnjak, po okoliških hribih pa nabirajo zelišča.

Moravški »hajk«

Slika 25 Kmetija Pirc

Na tem mestu, kjer danes stoji Pirčeva domačija, se je včasih nahajala stara hiša, ki je bila graščina. O njeni zgodovini se lahko prepričate v knjigi Moravska dolina. Ker mimo hiše pelje pot, se pohodniki radi ustavijo pri njih, kjer kupijo domače izdelke, kot so zeliščni in sadni likerji. Ponosno vam bodo predstavili tudi ohranjene stare sorte jabolk in hrušk. Poleg govedoreje in pridobivanja mleka izdelujejo tudi skuto, za katero pa trenutno še pridobivajo certifikat. Razgled vas bo očaral, saj se iz njihove domačije vidijo Kamniško-Savinjske Alpe, Limbarska gora in severno-vzhodna stran Čemšeniške planine.

Na kratko jim Pirčevi predstavijo glavne dejavnosti kmetije in kmetijo tudi razkažejo ter jim ponudijo svoje gostoljubje pod kozolcem. Čaka jih tudi okusno pripravljena večerja. Po večerji imajo prosti čas. Postavijo si taborni ogenj in se zabavajo, pogovarjajo po svoje. Zraven še pečejo penice (te jim prinesejo organizatorji kot presenečenje po naporni poti). Ob enajstih se oznani tišina in spanje, da se odpočijejo za naslednji dan.

Zjutraj jih pričaka okusen zajtrk in novi animatorji, Izabela, Monika ter Katarina.

Po zajtrku se seznanijo s kmečkimi deli in se v njih tudi preizkusijo.

Potem nadaljujejo pot po asfaltni cesti, mimo zelo stare hiše. Tam zavijejo desno in hodijo naprej do prvih hiš. Nato pridejo do cerkve, kjer malo popijejo in izvedo nekaj o cerkvi Sv. Florjana.

Moravški »hajk«

i) Cerkev Sv. Florjana

V Gori sv. Florjana so 1939 praznovali 500-letnico podružnične cerkve. Valentin Benedik, pisec zgodovine, pravi, da ni našel nobene letnice ali drugih pisanih virov, ki bi potrdili, da je ta cerkev leta 1439 cerkev že stala. Ohranjena pa je listina na kateri piše, da je v sredo na kresni dan 24. junija 1517 je koprski škof Danijel de Rubeis posvetil cerkev sv. Florjana s tremi oltarji. Na ta dan je škof podelil tudi odpustke za glavne praznike, čudno je, da jih seznam iz leta 1526 ne omenja. Kot je Valvasor zapisal, je imela cerkev tri oltarje: sv. Florjana, sv. Križa in Marije Magdalene. Nad vhodom je na kamniti plošči kronogram, ki nam pove, da so cerkev 1689 prezidali. Po tem je cerkev dobila izgled v baročnem slogu. Tedaj sta nastali stranski kapelici in stranska oltarja. Zvonik in prezbiterij sta stara, imata kamnit zidni venec-»cokl«. Tla v cerkvi so iz moravškega peščenjaka, v prezbiteriju pa iz peškega marmorja. Ohranjeno je baročno okno s staro zasteklitvijo s svinčevo povezavo. Kritina na cerkvi je opečna. Na desni strani obzidja pri vzhodnem vhodu je že zelo slabo vidna letnica 1639 ali 1689. Vsi oltarji so leseni, polihromirani, delno barvani in zlateni, kipi so prav takšni.

Slika 26 Cerkev sv. Florjana v Gori pri Pečah

Moravški »hajk«

Napotijo se naprej po hribu do travnika, kjer imajo športne igre: vlečenje vrvi, hoja s hoduljami, prenašajo vodo.

Spoznajo še legendo o moravškem mačku.

MARAVŠK MAČK

Maravčane zo rad hecajo, di so mačk. Do tæga jæ pa kola pršwo. Pravjo d' jæ biu jæn gustilničær, k jæ jæn družb postrego z mačkæm, namest d' bæ jæm dau zajca. U kir gustilæn jæ to bwo ni ko zo več važn. Jæn prawjo d' jæ bwo to »Na mwak« druh pa d' jæ bwo dære, Pr Štourænk. K so pa gosti do kuonca pujedl, so pa djal: »Mau, je bwo duobr.« Pa učsæh so se kæšæn stjæpl zarad tæga.

Sledi zaključek na Planinskem domu Ušte, kjer imajo kosilo. Oskrbnik doma uporablja lokalno in ekološko pridelana živila okoliških kmetov.

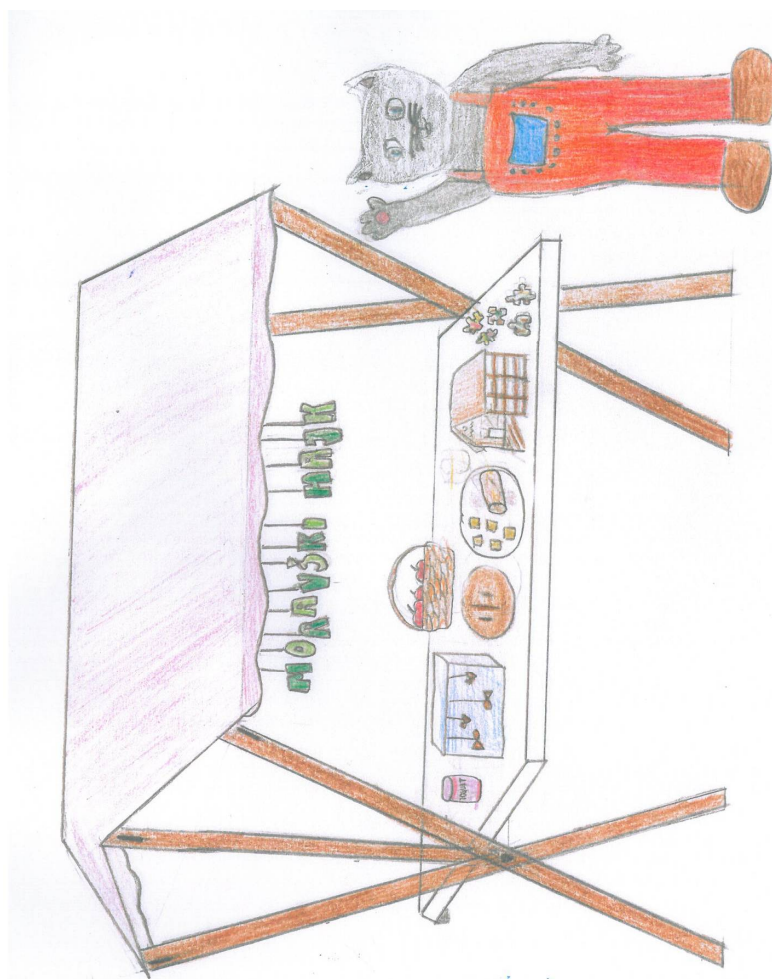

Slika 27 Planinski dom Ušte

Po kosilu najprej sestavimo sestavljanko puzzle iz koščkov, ki so jih našli v bližini posameznih točk in izvedemo evalvacijo z namenom izboljšanja naše ponudbe. Skupini se pridružijo tudi ostalih 6 animatorjev, ki so goste sprejeli in se jim pridružili na skupni poti. Za spomin na lepo preživete dni v naravi jim podarimo spominek, igro Moravški hajk, s katero se bodo prijetnega dogodka spominjali še dolgo in podrobno.

Ob 17. uri jih pride iskat avtobus in jih odpelje v dolino.

Moravški »hajk«

Stojnica :

Zaključek

Ko smo se lotili naloge, sploh nismo vedeli, da je v naši občini toliko zanimivega in nepoznanega, saj smo imeli preko cele devetletke izlete in športne dneve v bližnjo okolico. Spoznali smo tudi mnogo novih ljudi, ki so nas prijazno sprejeli, nam predstavili svoje dejavnosti in nam odprli vrata v svoje domove, kmetije, muzeje ali kozolce. Naloga je nastajala kar sama od sebe, vedno smo spoznali še kaj zanimivega, kar smo želeli vključiti v le-to.

Povezali smo se tudi s turističnim društvom, ki nam je dalo dragocene napotke za svoje delo, pregledali naloge iz prejšnjih let in pobrskali po knjigah o Moravški dolini. Dragocen vir informacij so bili tudi domači, sorodniki in starejši občani, ki s svojo zakladnico znanja in vedenja predstavljajo pomemben opomnik v poznavanju narodnega blaga. Upamo, da nam je z njihovo pomočjo uspelo vsaj delček zgodovine naroda ohraniti še za nadaljnje rodove, in kar je za našo nalogo še pomembnejše, pritegniti mlade, da se odpravijo z nami na pot.

Moravški »hajk«

Upoštevali smo pravila trajnostnega turizma: predhodno smo pridobili čim več informacij, se pozanimali pri znancih, sorodnikih, sosedih, članih društev, ekoloških kmetih, da smo čim bolje spoznali lokalno kulturo, znamenitosti in posebnosti. Vse, kar smo videli in želeli vključiti v naš produkt, smo fotografirali. Nismo trgali rastlin, nismo motili živali, količino odpadkov smo zmanjšali na najmanjšo možno mero, prenočevali smo načrtovali pod urejenim kozolcem, z uporabo sanitarij in tušev. Uživali bomo lokalno in ekološko pridelano domačo hrano, pripravljeno na tradicionalen način. Pot bomo opravili peš ter s tem prispevali k zmanjšanju avtomobilskih izpuhov in zmanjšanju ogljičnega odtisa.

Na vsaki točki našega »hajka« se nahaja del sestavljanke, ki skupaj tvorijo celoto. Vrstni red obiskov posameznih točk prav za prav ni pomemben in ga lahko spremenimo in prilagodimo potrebam in željam skupine, važno je le, da na koncu obiščemo vse točke.

Obiskovalcem bomo zelo hvaležni za povratno informacijo glede programa in ponudbe, saj smo le tako lahko še boljši.

Spoznavanje Moravske doline smo strnili v igro Moravški »hajk« po zgledu igre Človek, ne jezi se, ki jo na koncu programa dobi vsak udeleženec.

Ugotovili smo, da lahko preživimo tri dni brez pretirane uporabe elektronskih naprav, da si lahko veliko ogledamo peš, da je osnovno poznavanje domačega okolja in šele z zavedanjem domačih lepot smo lahko dober turist v nekem drugem kraju. Med skupnim delom smo se med seboj spoznali na popolnoma nov in drugačen način, kot se poznamo iz šolskih dejavnosti, pa tudi domača občina nam še vedno nudi zanimive in neraziskane koticke, ki jih še ne poznamo.

Literatura

- Lavrič, L: Odsev blišča moravških gradov, Ljubljana ;Tiskarna Pleško d.o.o., 2004
- Stražar, S: Moravska dolina, Ljubljana; Mladinska knjiga, 1979
- Urbanija, I, Kranjec, B: TU STANUJEM; samozaložba I. Urbanija 2010
- http://www.youth-hostel.si/potovanja_nasveti.asp?c_id=519&page=1&linksubid=PPC-SLO_Popotniski_nasveti&gclid=CITom8ao5dECFWIq0wodWmwJsQ#page=1